

بازخوانی سیره تبلیغی

مقام معظم رهبری

از آغاز تا امروز

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام سعید صلح‌میرزایی عضو مجلس خبرگان رهبری و مسئول دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب در قم

در طول تاریخ معاصر، تحولات گسترده‌ای در عرصه تبلیغات و ترویج اندیشه‌های دینی و انقلابی شاهد بوده‌ایم. یکی از شخصیت‌های برجسته‌ای که در این زمینه نقشی اساسی و بی‌نظیر ایفا کرده، مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است. سیره تبلیغی ایشان از آغاز تا امروز به‌مثابه چراغی فروزان در مسیر تبیین و ترویج اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی همواره مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است.

در این گفت‌وگو، حجت‌الاسلام سعید صلح‌میرزایی، عضو مجلس خبرگان رهبری و مسئول دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب در قم با نگاهی جامع و دقیق به فعالیت‌های تبلیغی حضرت آقا از ابتدای فعالیت‌های ایشان تا دوران کنونی، به واکاوی شیوه‌ها اقدامات و تأثیرات این فعالیت‌ها بر جامعه اسلامی و جهانی می‌پردازد. این گفت‌وگو به ما کمک می‌کند تا با درک عمیق‌تری از روش‌ها و رویکردهای تبلیغی رهبر انقلاب اسلامی نقش و تأثیر این سیره در پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی را بهتر بشناسیم.

• سیره تبلیغی رهبر انقلاب؛ از آغاز تا امروز

سیره تبلیغی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، یکی از مهم‌ترین مباحثی است که درک و تحلیل آن می‌تواند به ما کمک کند تا عمق تأثیرگذاری ایشان در عرصه تبلیغات و فرهنگ را بهتر درک کنیم. بررسی فرمایشات ایشان که همواره مورد توجه قرار گرفته است، به‌تنهایی کافی نیست. شناخت سبک زندگی و فعالیت‌های ایشان، به‌ویژه در دوران پیش از انقلاب، نقش برجسته‌ای در درک دقیق‌تر رویکرد تبلیغی حضرت آقا دارد. سیره تبلیغی ایشان نه‌تنها در تبیین معارف اسلامی بلکه در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نیز به‌عنوان الگوی بی‌بدیلی برای طلاب و پژوهشگران مطرح است.

اولین نکته‌ای که باید به آن توجه کنیم، این است که رهبر معظم انقلاب چه هدفی را در طول زندگی خود دنبال کرده‌اند؟ حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در آثار مختلف خود، مانند طرح کلی اندیشه اسلامی، هم‌رزمان حسین علیه‌السلام و در بررسی سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام به‌وضوح نگرش قرآنی خود را به نمایش گذاشته‌اند. این آثار، به‌طور مشخص، نمایان‌گر هدف‌های بلند حضرت آقا در راستای پیشبرد نهضت اسلامی و ترویج ارزش‌های الهی است. علاوه بر این، دیدارهای ایشان با طلاب در سال‌های ۹۵ و ۹۸ نیز نشان می‌دهد که دغدغه اصلی ایشان، دنبال‌کردن همان هدف مقدس نهضت انبیا علیهم‌السلام بوده است؛ هدفی که در حقیقت طرح الهی برای سعادت انسان‌ها در دنیا و آخرت به‌شمار می‌رود.

در مطالعه سیره تبلیغی رهبر انقلاب، به‌وضوح مشاهده می‌شود که تمام فعالیت‌های ایشان، از تدریس و ترجمه و خطابه گرفته تا اقدامات جهادی، همگی در راستای یک هدف واحد انجام می‌شود. این هدف، در حقیقت، همان ایجاد یک انقلاب در جوامع است؛ انقلابی که انبیا علیهم‌السلام نیز به دنبال آن بوده‌اند. رهبر انقلاب اسلامی، به این تلاش‌ها نام «جهاد تبیین» می‌گذارند. از این دیدگاه، فعالیت‌های انبیای الهی، همواره جنبه‌ای جهادی داشته و درعین حال، با مردم ارتباطی تنبینی برقرار کرده‌اند.

• الهام از سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام در مسیر تشکیل حکومت اسلامی

یکی از نکات برجسته‌ای که رهبر انقلاب اسلامی به آن توجه ویژه دارند، تطبیق انقلاب اسلامی با بعثت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است. اولین سخنرانی‌های موجود از حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در سال ۴۸ که در مسجد شیخ عبدالحسین تهران ایراد شده است، به «ابعاد مختلف انقلاب اسلامی پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم» پرداخته است. این موضوع نه‌تنها در آن زمان امری بدیع و نوین بود؛ بلکه نشان‌دهنده درک عمیق ایشان از مفاهیم انقلابی بعثت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز است.

رهبر انقلاب در سخنرانی‌های مختلف خود، بر این مسأله تأکید داشته‌اند که انقلاب اسلامی ایران، به‌نوعی تجلی بعثت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در دوران معاصر است. ایشان در این سخنرانی‌ها اشاره می‌کنند که همان‌طور که پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در آغاز دعوت خود با مشکلات و سختی‌های بسیاری روبه‌رو شد، انقلاب اسلامی نیز، با مقاومت و دشواری‌هایی مواجه گردید؛ اما در نهایت با تأسیس حکومت اسلامی و تحقق وعده‌های الهی همراه بود.

یکی از سخنرانی‌های برجسته دیگر رهبر انقلاب، مربوط به سال ۶۵ و همایش امام رضا علیه‌السلام است که در آن، به تحلیل و جمع‌بندی سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام پرداخته‌اند. ایشان تأکید می‌کنند که تمامی فعالیت‌های ائمه علیهم‌السلام، از جمله درس، حدیث، علم و کلام، در جهت مبارزه سیاسی و تلاش برای تشکیل حکومت اسلامی بوده است. در این راستا، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به درک درست و عمیق از فلسفه انقلابی اهل‌بیت علیهم‌السلام اشاره دارند و می‌فرمایند که هرچند برخی از ائمه علیهم‌السلام به دنبال دستیابی به حکومت در کوتاه‌مدت نبوده‌اند؛ اما هدف نهایی و غایی آن‌ها برپایی حکومت اسلامی بوده است.

درنهایت، می‌توان نتیجه گرفت که تمامی اقدامات حضرت

آیت‌الله خامنه‌ای، از دوران قبل از انقلاب تا به امروز، در راستای تشکیل حکومت اسلامی و از رهگذر آن، تحقق توحید و دین در جامعه بوده است. این هدف نه‌تنها با سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام و انبیای الهی هم‌راستااست؛ بلکه به‌عنوان هدف قرآن کریم نیز مطرح می‌شود. تطبیق انقلاب اسلامی با بعثت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام، نه‌تنها بر انسجام و تداوم خط فکری رهبر انقلاب تأکید دارد؛ بلکه نشان‌دهنده عزم راسخ ایشان برای تحقق اهداف بلند الهی در دنیای معاصر است.

• تبلیغ و نقش حیاتی آن در پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی

در دیدار سال ۹۵ رهبر معظم انقلاب با طلاب تهرانی، ایشان به موضوع مهم «حاکمیت الله» و هدف انبیا علیهم‌السلام اشاره کردند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از طلاب خواستند که همان‌طور که انبیا این مسیر را پیمودند، آنان نیز باید در این مسیر قدم بردارند. این تأکید بر اهمیت تبلیغ و وظیفه طلاب در ادامه این راه، نشان‌گر توجه ویژه‌ای است که رهبر انقلاب به نقش تبلیغی طلاب دارند. رهبر انقلاب در تبیین مفهوم تبلیغ، به نکته‌ای مهم اشاره دارند: ما مجموعه‌ای از معارف ناب تحت عنوان «اسلام ناب محمدی» و «معارف انقلاب اسلامی» داریم. برخی از این معارف استخراج شده و برخی دیگر هنوز در حال بررسی هستند. مردم به‌عنوان مخاطبان این معارف، نیازمند دریافت صحیح این آموزه‌ها هستند. به‌همین دلیل، حلقه ارتباطی بین این دو بخش، تبلیغ است. ایشان معتقدند که هیچ‌کاری در جامعه به نتیجه نمی‌رسد؛ مگر آنکه مردم از جهت ذهنی و قلبی اقناع شوند و قانع‌کردن مردم نیز، تنها از طریق همراهی روحانیت ممکن است.

رهبر انقلاب در این راستا به طلاب تأکید می‌کنند که اگر آن‌ها پیام‌های انقلاب را به مردم برسانند و مردم‌پذیر شوند، با آگاهی و انگیزه‌مندی مردم، مسیر برای پیشرفت و توسعه جامعه هموار خواهد شد. به‌عنوان مثال، ایشان در تاریخ ۲۵ اسفند ۹۴ بیان کردند که اگر طلاب، پیام امام خمینی رحمه‌الله را به شهرها و روستاها در اقصی نقاط کشور نرسانده بودند، انقلاب اسلامی پیروز نمی‌شد. این تأکید نشان‌دهنده نقش حیاتی تبلیغ در پیروزی انقلاب اسلامی است.

• ترکیب مقاومت و روشنگری

در کتاب «خون دلی که لعل شد»، رهبر معظم انقلاب به خاطرات خود و تحلیل‌هایی درباره روند نهضت اسلامی می‌پردازند. یکی از نکات برجسته‌ای که ایشان در صفحات ۵۷ تا ۵۹ ذکر می‌کنند، تأکید بر دو خط اساسی در حرکت انقلاب اسلامی است: خط مقاومت و خط روشنگری یا «جهاد تبیین». حضرت آیت‌الله خامنه‌ای یادآوری می‌کنند که از سال‌های ۴۵ و ۴۶، در شرایط افزایش فشارهای رژیم، بسیاری از یاران انقلاب به‌دلیل شدت فشارها، تنها به تبیین پرداخته و خط مقاومت را رها کردند؛ اما ایشان از معدود افرادی بودند که هر دو خط مقاومت و روشنگری را به‌طور هم‌زمان دنبال کردند و این دو مسیر را در کنار یکدیگر به‌پیش بردند. رهبر انقلاب اسلامی تأکید دارند که در طول زندگی خود، همواره تلاش کرده‌اند این دو خط را به‌گونه‌ای هماهنگ پیش ببرند و این

ویژگی را به‌عنوان ویژگی شخصی خود مطرح کنند. ایشان در ادامه، ضمن نقدی به جداسازی مبارزه از آگاهی دینی دارند و در صفحه ۵۸ کتاب می‌فرمایند که همواره سعی کرده‌اند، دین را به‌شیوه‌ای که خدای متعال خواسته است، به‌عنوان روشی عملی برای زندگی و تغییر مستمر به‌سوی کمال مطلوب درک کنند و به دیگران ارائه دهند. این گرایش به فهم عمیق اسلام، ایشان را به مطالعه آثار اسلام‌گرایان عرب نیز واداشته است.

در نهایت، در صفحه ۵۹ کتاب، رهبر معظم انقلاب به یک نکته مهم اشاره می‌کنند: «اگر فعالیت‌های فکری آگاهانه از جنبش و مبارزه جدا شود، آن فعالیت‌ها خشک و بی‌روح خواهند شد» و همچنین «اگر مبارزه دینی از اندیشه و آگاهی دینی جدا گردد، دچار تحجر و ارتجاع می‌شود». ایشان معتقدند که ترکیب مقاومت با آگاهی‌بخشی و رشد فکری، خط اصلی انقلاب اسلامی را شکل می‌دهد و این دو، از ارکان حیاتی هر حرکت انقلابی هستند.

• آگاهی و عمل؛ رمز پیروزی انقلاب

رهبر معظم انقلاب همواره بر این باور بوده‌اند که تبلیغ و مبارزه دو روی یک سکه‌اند و برای درک صحیح فعالیت‌های ایشان، باید هر دو جنبه را در نظر گرفت. منظور از مبارزه در اینجا، مبارزه سیاسی است نه نظامی؛ چراکه ایشان برای تقابل با رژیم ستم‌شاهی، هرگز وارد فعالیت‌های نظامی نشدند. این رویکرد، همسو با نگاه امام خمینی رحمه‌الله است که بر جهاد تبیین و آگاهی‌بخشی تأکید داشتند و به اقداماتی که بر اساس خشمونت و اقدامات فردی صورت می‌گرفت، انتقاد می‌کردند و معتقد بودند که مبارزه اصلی، مبارزه با طاغوت است و این مبارزه با آگاهی‌بخشی به مردم و حضورشان در صحنه به نتیجه می‌رسد. رهبر معظم انقلاب نیز همین مسیر را ادامه دادند.

از سال ۴۲ تا پیروزی انقلاب، ایشان بارها زندانی و تبعید شدند. در این مدت، درحالی‌که برخی از روحانیون به دنبال نفوذ در رژیم و ایجاد تغییرات از درون بودند، ایشان بر استقلال و مبارزه مستمر تأکید داشتند. رهبر انقلاب معتقد بودند که تنها راه نجات کشور، مبارزه با ریشه‌های ظلم و فساد است و این مبارزه، تنها از طریق آگاهی‌بخشی به مردم و حضورشان در صحنه ممکن است.

مهم‌ترین ویژگی مبارزات رهبر انقلاب، پیوستگی مبارزه و تبلیغ است. ایشان همواره با سخنرانی، نگارش مقالات و ارتباط با مردم، تلاش می‌کردند تا آگاهی مردم را نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی افزایش دهند و آن‌ها را به مشارکت در مبارزه فراخوانند. این رویکرد، باعث شد تا انقلاب اسلامی به پیروزی برسد و پس از پیروزی نیز، نظام جمهوری اسلامی ایران بتواند، در برابر چالش‌های مختلف مقاومت کند.

در نتیجه، می‌توان گفت که مبارزات سیاسی و تبلیغی رهبر انقلاب، دو روی یک سکه هستند و هر دو برای تحقق اهداف انقلاب اسلامی ضروری هستند. این رویکرد، نه‌تنها برای ایران بلکه برای سایر کشورهایی که به دنبال ایجاد تغییرات مثبت در جامعه خود هستند، الهام‌بخش است.

• مبارزات فرهنگی آیت‌الله خامنه‌ای؛ از زندان تا پیروزی انقلاب

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در طول مبارزات انقلاب اسلامی، رویکردی مشخص و متمایز از دیگر مبارزان داشتند. درحالی‌که برخی از مبارزان بر فعالیت‌های مسلحانه تمرکز داشتند، ایشان بر مبارزات فرهنگی و روشنگری تأکید می‌کردند.

یکی از بارزترین نمونه‌های این رویکرد، دستگیری ایشان در مسجد، هنگام تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه است. با وجود عدم فعالیت مسلحانه و نداشتن هیچ‌گونه سلاح، ایشان به‌دلیل فعالیت‌های فرهنگی خود زندانی شدند. این نشان‌دهنده آن است که رژیم پهلوی، فعالیت‌های فرهنگی و روشنگری را به‌عنوان تهدیدی جدی برای خود می‌دید.

شهید مطهری، شهید مفتح و شهید بهشتی رحمهم‌الله نیز، مانند آیت‌الله خامنه‌ای بر فعالیت‌های فرهنگی متمرکز بودند؛

اما فعالیت‌های آن‌ها در مقطعی از زمان و به‌دلایلی مانند محدودیت‌های امنیتی، به‌نوعی به تقیّه منجر شد. در مقابل، آیت‌الله خامنه‌ای باوجود تمام محدودیت‌ها، همواره بر روشنگری و آگاهی‌بخشی به مردم تأکید داشتند.

یکی از ویژگی‌های بارز آیت‌الله خامنه‌ای در دوران مبارزات، حرفه‌ای بودن در مواجهه با بازجوها بود. ایشان با هوشمندی و زیرکی، توانستند از بسیاری از تله‌های بازجوها بگریزند. این امر نشان‌دهنده تسلط ایشان بر فنون مبارزه و آشنایی عمیق با روش‌های رژیم بود.

در کنار فعالیت‌های گسترده، آیت‌الله خامنه‌ای زندگی بسیار ساده و حتی فقیرانه‌ای داشتند. ایشان و خانواده‌شان در شرایط سختی زندگی می‌کردند و از نظر مالی بسیار محدود بودند. این سادگی و فقر، نشان‌دهنده تعهد و فداکاری ایشان در راه مبارزه با رژیم پهلوی بود.

در مجموع، می‌توان گفت که مبارزات آیت‌الله خامنه‌ای، مبارزه‌ای مبتنی بر فرهنگ، اندیشه و آگاهی‌بخشی بود. ایشان با استفاده از ابزارهای فرهنگی مانند تفسیر قرآن، سخنرانی و نگارش، توانستند افکار عمومی را نسبت به رژیم پهلوی حساس کرده و زمینه را برای پیروزی انقلاب اسلامی فراهم کنند.

• از تحصیل تا آمادگی برای هدایت

برای درک بهتر روند تحول حضرت آقا از یک طلبه ساده به یکی از بزرگ‌ترین مراجع و رهبران دینی و سیاسی عصر، لازم است نگاهی به دوران تحصیل و آمادگی ایشان برای ورود به عرصه تبلیغ و هدایت جامعه داشته باشیم. حضرت آقا در سن ۱۲ سالگی وارد حوزه علمیه شدند و از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۷ دوران تحصیل جدی خود را آغاز کردند. پدرشان هیچ‌گاه اجازه تعطیلی درس‌ها را نمی‌داد و ایشان ۳۶۰ روز سال را مشغول تحصیل بودند. این تلاش‌ها موجب شد که ایشان مراحل تحصیلی را بسیار سریع طی کرده و پس از ورود به قم، مستقیماً در درس خارج آیت‌الله‌العظمی بروجردی رحمهم‌السلام شرکت کنند. در این دوران، حضرت آقا علاوه بر تحصیل دروس دینی، مطالعه و تحقیق در زمینه‌های مختلف علمی و فرهنگی را نیز به‌صورت جدی دنبال می‌کردند.

از سن ۱۲ تا ۱۸ سالگی، حضرت آقا بیشتر به تحصیل و مطالعه مشغول بودند و هنوز فعالیت تبلیغی جدی نداشتند. نقل است که پیش از ورود به قم، ایشان هزار کتاب رمان خوانده بودند که این مطالعه گسترده، نشان از تکمیل اطلاعات و آمادگی فکری ایشان داشت. این دوره که به تحصیل در مدارس و کلاس‌های مقدماتی علمی اختصاص داشت، به‌نوعی مرحله تدارک و آماده‌سازی ایشان برای ورود به عرصه‌های علمی و تبلیغی بود. با این حال، در دوره‌ای که از سال ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۱ در قم به تحصیل پرداختند، فعالیت تبلیغی آشکاری از ایشان گزارش نشده است.

در این دوران، حضرت آقا آمادگی‌های زیادی برای تبلیغ پیدا کردند. علم و دانش ایشان به‌حدی رسید که می‌توانستند، به‌راحتی در مباحث تبلیغی وارد شوند و بیان خوبی نیز داشتند. هرچند که به‌طور گسترده وارد عرصه تبلیغی نشده بودند؛ اما تدریس‌های کوتاهی در مشهد و قم داشتند که نشان از عمق علمی و مهارت‌های بیانی ایشان در این سنین دارد. این دوره از ۱۸ تا ۲۴ سالگی همچنین با تمرکز ایشان بر مباحث سلوکی همراه بود و از نظر فکری و بیانی، رشد بسیاری را تجربه کردند. تدریس و ارشادهای ایشان در این سال‌ها گام‌هایی اولیه اما مهم برای انتقال مفاهیم دینی و مذهبی به دیگران به‌شمار می‌رفت.

حضرت آقا به‌دلیل برخورداری از علم و روحیه‌ای پویا، توانستند به‌تدریج با موضوعات مختلف تبلیغی آشنا شوند و آماده پذیرش مسئولیت‌های بزرگ‌تری در آینده شوند. این آمادگی‌ها و تدریس‌ها به‌نوعی نقش یک زمینه‌ساز در رشد تدریجی ایشان در عرصه تبلیغ و هدایت جامعه اسلامی به‌شمار می‌روند.

ادامه در صفحه بعد